

EKONOMISTA

CZASOPISMO

POŚWIĘCONE NAUCE I POTRZEBOM ŻYCIA
ZAŁOŻONE W ROKU 1900

2020

2

POLSKA AKADEMIA NAUK
KOMITET NAUK EKONOMICZNYCH

POLSKIE TOWARZYSTWO
EKONOMICZNE

WYDAWNICTWO
KEY TEXT

WARSZAWA

Spis treści

Artykuły i rozprawy

Bogusław FIEDOR, Marian GORYNIA: O silnych i słabych stronach współczesnych nauk ekonomicznych	155
Jerzy HAUSNER: Ekonomia i społeczne imaginarium	171
Grzegorz W. KOŁODKO: Ekonomia nowego pragmatyzmu: tożsamość, cele, metoda	185
Elżbieta MAĆZYŃSKA, Piotr PYSZ: Po co nam społeczna gospodarka rynkowa? . .	210
Jerzy OSIATYŃSKI: Michał Kalecki a współczesne problemy rozwoju gospodarki kapitalistycznej	236
Łukasz HARDT: Utylitaryzm, deontologia i etyka cnót: zbieżne czy przeciwstawne fundamenty etyczne ekonomii?	253
Ewa ŁĘTOWSKA: Prawo jako listek figowy albo etykieta	270
Henryk DOMAŃSKI: Zmiany w stratyfikacji społecznej w Polsce	286
Andrzej SŁAWIŃSKI: 30 lat polskiej transformacji z perspektywy banku centralnego	306
Andrzej K. KOŹMIŃSKI, Adam NOGA, Katarzyna PIOTROWSKA, Krzysztof ZAGÓRSKI: Europa pomiędzy emocjami a racjonalnością: indeks zrównoważonego rozwoju dla europejskich krajów OECD	320

Od redakcji

Niniejszy numer (nr 2/2020) dwumiesięcznika „Ekonomista” zawiera wybrane referaty przedstawione na X Kongresie Ekonomistów Polskich (Warszawa, 28–29 listopada 2019 r.). Pełny zbiór materiałów Kongresu ukaże się w wydaniu książkowym nakładem Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego.

*

Dwumiesięcznik „Ekonomista” publikuje oryginalne teksty naukowe w języku polskim i angielskim poświęcone problematyce ekonomicznej. Wszystkie nadesłane teksty zgodne z profilem pisma i jego standardami redakcyjnymi są oceniane przez recenzentów w procedurze *double-blind* i zatwierdzane do druku przez Komitet Redakcyjny.

Czasopismo „Ekonomista” jest indeksowane w Web of Science Emerging Sources Citation Index (ESCI), Scopus Journal List, ERIH PLUS, Scimago Journal & Country Rank i ICI Journals Master List (Index Copernicus International). Każdy artykuł zawiera streszczenie w języku polskim, angielskim i rosyjskim (wraz ze słowami kluczowymi i kodami JEL), dostępne na stronie redakcyjnej czasopisma i reprodukowane w polskiej bazie bibliograficznej BazEkon. Anglojęzyczne streszczenia są także zawarte w międzynarodowych bazach ESCI, Scopus i CEJSH (The Central European Journal of Social Sciences and Humanities). Otwarty dostęp do pełnych tekstów artykułów z zasobów archiwalnych oraz wybranych artykułów z wydań bieżących jest możliwy na stronie redakcyjnej (www.ekonomista.info.pl).

Zgodnie z decyzją Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 31 lipca 2019 r. za publikację zamieszczane w „Ekonomiście” przysługują 40 pkt.

Contents

Articles and essays

Bogusław FIEDOR, Marian GORYNIA: About Strong and Weak Aspects of Contemporary Economic Sciences	155
Jerzy HAUSNER: Economics and Social Imaginarium	171
Grzegorz W. KOŁODKO: Economics of New Pragmatism: Identity, Aims, Method	185
Elżbieta MAĆZYŃSKA, Piotr PYSZ: Why Do We Need Social Market Economy?	210
Jerzy OSIATYŃSKI: Michał Kalecki and the Contemporary Development Problems of Capitalist Economy	236
Łukasz HARDT: Utilitarianism, Deontology, and Virtue Ethics	253
Ewa ŁĘTOWSKA: Law as a Leaf or Label	270
Henryk DOMAŃSKI: Changes in Social Stratification in Poland	286
Andrzej SŁAWIŃSKI: 30 Years of Economic Transition in Poland from Central Bank Perspective	306
Andrzej K. KOŹMIŃSKI, Adam NOGA, Katarzyna PIOTROWSKA, Krzysztof ZAGÓRSKI: Europe Between Emotions and Rationality: Balanced Development Index (BDI) for European OECD Countries	320

From editors

This issue (no. 2/2020) of the bimonthly “Ekonomista” contains selected papers presented at the X Congress of Polish Economists (Warsaw, 28–29 November 2019). The complete collection of papers and proceedings of the Congress will be published separately by the Polish Economic Society.

*

Bimonthly “Ekonomista” publishes original scientific texts written in Polish and English devoted to economic problems. All the received texts consistent with journal profile and its editorial standards are subject to double-blind peer reviews and must be accepted by the Editorial Committee.

Journal “Ekonomista” is indexed in Web of Science Emerging Sources Citation Index (ESCI), Scopus Journal List, ERIH PLUS, Scimago Journal & Country Rank, and ICI Journals Master List (Index Copernicus International). Each article includes an abstract in Polish, English and Russian (together with key words and JEL codes), which are available on the editorial page and are reproduced in the Polish bibliographical base BazEkon. English abstracts are also reproduced in international bases, such as ESCI, Scopus, and CEJSH (The Central European Journal of Social Sciences and Humanities). Open access to full texts of articles contained in archival resources and selected articles published in current issues is also possible through the editorial page (www.ekonomista.info.pl).

According to the decision of the Minister of Science and Higher Education of 31 July 2019, research papers published in “Ekonomista” are given 40 scores.

Содержание

Статьи и эссе

Богуслав ФЕДОР, Мариан ГОРЫНЯ: О сильных и слабых сторонах современной экономической науки	155
Ежи ХАУСНЕР: Экономика и общественные представления	171
Гжегож В. КОЛОДКО: Экономика нового прагматизма: идентичность, цели, метод .	185
Эльжбета МОНЧИНЬСКА, Петр ПЫШ: Зачем нам социальная рыночная экономика?	210
Ежи ОСЯТЫНЬСКИ: Михал Калецки и современные проблемы развития капиталистической экономики	236
Лукаш ХАРДТ: Утилитаризм, деонтология и этика добродетели: сходные или противоположные этические фундаменты экономики?	253
Эва ЛЕНТОВСКА: Право как фиговый листок или этикет	270
Хенрик ДОМАНЬСКИ: Изменения в социальной стратификации в Польше	286
Анджей СЛАВИНЬСКИ: 30 лет польской трансформации – взгляд центрального банка	306
Анджей К. КОЗЬМИНЬСКИ, Адам НОГА, Катажина ПИОТРОВСКА, Кшиштоф ЗАГУРСКИ: Европа между эмоциями и рациональностью: индекс уравновешенного развития для европейских стран ОЭСР	320

От редакторов

Настоящий номер (№ 2/2020) двухмесячника „Ekonomista” содержит избранные рефераты, представленные на X Конгрессе польских экономистов (Варшава, 28–29 ноября 2019 г.). Полное собрание материалов Конгресса будет издано книгой в Польском Экономическом Обществе.

*

Журнал «Ekonomista» выходит раз в два месяца. В нем содержатся научные тексты по вопросам экономики на польском и английском языке. Все присланные в редакцию тексты, которые соответствуют профилю журнала и его редакционным стандартам, оцениваются рецензентами по процедуре double-blind и утверждаются к печати Редакционным Комитетом.

Журнал «Ekonomista» индексируется в Web of Science Emerging Sources Citation Index (ESCI), Scopus Journal List, ERIH PLUS, Scimago Journal & Country Rank и ICI Journals Master List (Index Copernicus International). Каждая статья сопровождается резюме на польском, английском и русском языках, к которым прилагаются ключевые слова и коды JEL. Резюме помещены на редакционном сайте журнала и в польской библиографической базе BazEkon. Англоязычные резюме доступны также в международных библиографических базах ESCI, Scopus i CEJSH (The Central European Journal of Social Sciences and Humanities). Полные тексты статей из архивной базы и избранные статьи из текущих выпусков находятся в открытом доступе на редакционном сайте (www.ekonomista.info.pl).

Согласно постановлению Министерства науки и высшего образования от 31 июля 2019 года за публикацию в журнале «Ekonomista» присваивается 40 пунктов.

BOGUSŁAW FIEDOR*
MARIAN GORYNIA**

O silnych i słabych stronach współczesnych nauk ekonomicznych¹

Wstęp

Zamiar autorów związany z przygotowaniem tego opracowania był – jak przystało na przygotowania do X Kongresu Ekonomistów Polskich – ambitny. Dotyczył bowiem z jednej strony syntetycznego podsumowania toczącej się w literaturze ekonomicznej dyskusji na temat silnych i słabych stron nauk ekonomicznych jako pewnego fragmentu wiedzy naukowej, a z drugiej – pokazania najważniejszych szans i zagrożeń stojących przed naukami ekonomicznymi. Wydaje się, że właśnie Kongres stanowi dobrą okazję do przeprowadzenia takiego swoistego rachunku sumienia oraz podjęcia próby syntetycznej oceny zachodzących zmian i przewartościowań. W trakcie pisania tekstu zamiar ten jednak poddano korekcie. Autorzy uznali, że wykonanie zaplanowanego zadania w ramach jednego artykułu jest trudne i grozi bardzo powierzchownym odniesieniem się do poszczególnych kwestii. Dlatego zdecydowano o ograniczeniu rozważań prowadzonych w tym opracowaniu wyłącznie do kwestii silnych i słabych stron nauk ekonomicznych, z jednoczesną zapowiedzią, że w niedalekiej przyszłości autorzy przygotują ciąg dalszy rozważań na temat szans i zagrożeń stojących przed naukami ekonomicznymi.

W związku z przyjęciem powyższych założeń tekst obejmuje oprócz wstępu i zakończenia trzy części merytoryczne. W pierwszej części, mającej charakter wprowadzający, podjęto próbę udzielenia odpowiedzi na pytanie: co to są współczesne nauki ekonomiczne, wraz z rozstrzygnięciem podstawowych kwestii definicyjnych i klasyfikacyjnych. W części drugiej przedstawiono syntetyczną ocenę współczesnych nauk ekonomicznych, identyfikując i krótko analizując ich najważniejsze silne strony. Część trzecia została natomiast poświęcona określeniu i krótkiej prezentacji oraz ocenie słabości nauk ekonomicznych.

* Prof. dr hab. Bogusław Fiedor – Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu; e-mail: boguslaw.fiedor@ue.wroc.pl

** Prof. dr hab. Marian Gorynia – Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, e-mail: Marian.Gorynia@ue.poznan.pl

¹ Tekst ten ukazał się pierwotnie w „Biuletynie PTE” nr 4(87) z listopada 2019 r. w ramach dyskusji poprzedzającej X Kongres Ekonomistów Polskich.

Smith A. (1989), *Teoria uczuć moralnych*, PWN, Warszawa.

Sztompka P. (1985), *Teoria socjologiczna końca XX wieku. Wstęp do wydania polskiego*, w: J. Turner, *Struktura teorii socjologicznej*, PWN, Warszawa, s. 9–53.

Wilkin J. (2009), *Czy ekonomia może być piękna? Rozważania o przedmiocie i metodzie ekonomii*, „Ekonomista” nr 3, s. 295–313.

Wilkin J. (2016), *Instytucjonalne i kulturowe podstawy gospodarowania. Humanistyczna perspektywa ekonomii*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.

O SILNYCH I SŁABYCH STRONACH WSPÓŁCZESNYCH NAUK EKONOMICZNYCH

Streszczenie

Celem artykułu jest ocena nauk ekonomicznych pod kątem widzenia ich głównych silnych i słabych stron. Ewolucja nauk ekonomicznych prowadzi do ujawnienia i wzmocnienia, ale niekiedy też erozji ich silnych stron. Autorzy podjęli próbę identyfikacji mocnych i słabych stron nauk ekonomicznych oraz ich krótkiej charakterystyki. Podstawową metodą badawczą wykorzystaną przy przygotowaniu tego opracowania była krytyczna analiza literatury przedmiotu. Artykuł składa się ze wstępu, trzech części i zakończenia. Pierwszą część poświęcono określeniu tożsamości współczesnych nauk ekonomicznych. Druga część dotyczy identyfikacji i opisu silnych stron nauk ekonomicznych. W części trzeciej określono i scharakteryzowano najważniejsze słabe strony tychże nauk.

Słowa kluczowe: nauki ekonomiczne, klasyfikacja i metodologia, silne i słabe strony

JEL: A11, A12, B41

ABOUT STRONG AND WEAK ASPECTS OF CONTEMPORARY ECONOMIC SCIENCES

Abstract

The aim of the article is to assess main strong and weak aspects of economic sciences. The evolution of economic sciences leads to the disclosure and strengthening of their virtues, but sometimes also to their erosion. The authors attempt to identify strong and weak aspects of economic sciences and discuss both briefly. The main research method used in preparing this study was a critical analysis of the subject literature. The article includes an introduction, three discussion sections, and conclusion. The first part is devoted to the explanation of the identity of the contemporary economic sciences. The second part tries to identify and describe the strengths of economic sciences. The third part describes the main weaknesses of economic sciences.

Keywords: economic sciences, classification and methodology, strong and weak aspects

JEL: A11, A12, B41

О СИЛЬНЫХ И СЛАБЫХ СТОРОНАХ СОВРЕМЕННОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ НАУКИ

Резюме

В статье представлены сильные и слабые стороны экономической науки. Эволюция экономической науки ведет не только к выявлению и усилению ее сильных сторон, но к их эрозии. Авторы попытались назвать сильные и слабые стороны и дать им краткую характеристику. Основным исследовательским методом был критический анализ литературы предмета. Статья состоит из вступления, трех частей и окончания. Первая часть посвящена определению идентичности современной экономической науки. Вторая часть касается идентификации и описания ее сильных сторон, а в третьей части названы и охарактеризованы самые существенные слабые стороны.

Ключевые слова: экономическая наука, классификация и методология, сильные и слабые стороны

JEL: A11, A12, B41

JERZY HAUSNER*

Ekonomia i społeczne imaginarium¹

Wprowadzenie

W moim przekonaniu w naukach społecznych poznanie zasadniczo nie polega na tym, że pogłębiając wiedzę korygujemy uproszczenia i stopniowo zbliżamy się do pojęciowego odzwierciedlenia i opanowania wiedzy o świecie. Polega raczej na zaproponowaniu nowego ujęcia, podejścia lepiej wyjaśniającego określone regularności świata, który równoległe się zmienia, ewoluuje. Poznanie nie jest faktograficznym obrazem świata zewnętrznego ani konstruowaniem jego matematycznego wzoru. Poznając świat, posługujemy się symbolami. Co istotne, jesteśmy współtwórcami tych symboli, ale nie są one nam po prostu dane czy odkryte. Badane przez nas relacje mają obiektywny charakter, ale koncepcje teoretyczne, którymi się posługujemy, aby te relacje badać, są subiektywnym nadawaniem im określonej formy. Świat społeczny stanowi swoistą jedność, ale przez to, że może być i jest różnie interpretowany, stale się zmienia, i to zmienia się w sposób, którego nie można z góry przewidzieć ani zaprogramować.

Tak jak interakcja między funkcjonalnie zróżnicowanymi podsystemami jest niezbędna, aby system mógł się adaptować do zmian w swym otoczeniu, a przez to rozwijać się i trwać, tak przenikanie się różnych segmentów wiedzy społecznej jest niezbędne do jej poszerzania i pogłębiania. To przenikanie się nie musi oznaczać przekładalności i ujednolicania perspektyw poznawczych. Nie jest procesem prostej kumulacji wiedzy społecznej – jest generowaniem nowej, uwspólnionej perspektywy poznawczej, której wytworzenie prowadzi do pojawiania się kolejnych perspektyw, o ile proces interakcji społecznej nie zostanie zablokowany.

Pojęcie obiektywizacji wiedzy można interpretować na dwa sposoby – jako procesy: 1) uwspólniania wiedzy społecznej, 2) uprzedmiotowiania wiedzy społecznej.

Ten pierwszy mechanizm polega na tworzeniu wiedzy wspólnej. Dla jednych badaczy będzie to wiedza konkretnego podmiotu, który wyłonił się jako rezultat uwspólnienia wiedzy, co staje się w następstwie intersubiektywnej

* Prof. dr hab. Jerzy Hausner – Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie; e-mail: hausnerj@uek.krakow.pl

¹ Jest to rozszerzona wersja wystąpienia autora z okazji nadania mu tytułu doktora *honoris causa* Szkoły Głównej Handlowej (Hausner 2019b).

EKONOMIA I SPOŁECZNE IMAGINARIUM

Streszczenie

Stare teorie i idee gospodarcze nie pasują do nowej rzeczywistości. Na ich podstawie nie można kształtować odpowiedniej polityki gospodarczej. Współcześnie zawodzi model gospodarowania, w którym efektywność tak góruje nad produktywnością, że ją osłabia i ruguje. Trzeba w ekonomii odbudować i ożywić tradycję jej zakorzenienia w filozofii moralnej. Ekonomia nie może koncentrować uwagi tylko na efektywności i wzroście produkcji; musi rozpatrywać przede wszystkim jakość życia i trwały rozwój. Przyjęte w niej perspektywy poznawcze i związane z nimi pojęcia powinny sprzyjać upodmiotowieniu jednostek i wspólnot, a nie ich uprzedmiotowieniu. Ekonomia powinna stać się „ekonomią wartości”. Wtedy będzie służyć generowaniu wartości ekonomicznej i podtrzymywaniu działalności gospodarczej człowieka.

Słowa kluczowe: społeczne imaginarium, obiektywizacja wiedzy, luk interpretacyjny, aksjonormatywny dyskurs, ekonomia wartości

JEL: A11, A12, A13, A19

ECONOMICS AND SOCIAL IMAGINARIUM

Abstract

Old theories and economic ideas do not fit the new reality. They cannot be the basis of proper economic policies. The economic model in which efficiency predominates over productivity to the extent that the latter is weakened or even neglected becomes useless in modern world. Economics should return to its tradition of being deeply rooted in moral philosophy. Economics cannot be focused on efficiency and output growth only; it must consider first of all quality of life and sustainable development. The cognitive framework of modern economics and the concepts related to it should contribute to the subjectification of individuals and societies rather than to their objectification. Economics should become a value economics. Then it will serve to generate economic value and to sustain human economic activity.

Keywords: social imaginarium, objectification of knowledge, interpretive arc, axionormative discourse, value economics

JEL: A11, A12, A13, A19

ЭКОНОМИКА И ОБЩЕСТВЕННЫЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЯ

Резюме

Старые теории и экономические идеи не работают в новой действительности. На их основании нельзя строить правильную экономическую политику. Изжила себя модель хозяйствования, в которой эффективность настолько важнее продуктивности, что ослабляет и вытесняет ее. В экономике следует восстановить и оживить традицию ее укоренения в нравственной философии. Экономика не может сосредоточивать внимание только на эффективности и росте производства, она должна прежде всего

заботиться о качестве жизни и устойчивом развитии. Принятые в ней познавательные перспективы и связанные с ними понятия должны способствовать субъективизации личности и сообществ, а не их объективизации. Экономика должна стать «экономикой ценностей». Только в этом случае она будет служить выработке экономической ценности и устойчивости хозяйственной деятельности человека.

Ключевые слова: общественные представления, объективизация знаний, интерпретационная дуга, аксионормативный спор, экономика ценностей

JEL: A11, A12, A13, A19

GRZEGORZ W. KOŁODKO*

Ekonomia nowego pragmatyzmu: tożsamość, cele, metoda

Wprowadzenie

Ekonomia to piękna nauka, gdyż służy temu, aby ludzie mieli się lepiej. To wiedza o gospodarowaniu we wszystkich jego aspektach, a jeśli do zasobów zakumulowanej przez pokolenia wiedzy potrafimy dodać kolejne, nowe obserwacje zjawisk i procesów oraz ich nowatorskie teoretyczne wyjaśnienia, wtedy jest to już coś więcej niż wiedza – to nauka. Ale nauką pozostaje tak długo, jak długo służy prawdzie, gdy skupia się na obiektywnej analizie i dogłębnych uogólnieniach, nie zaś wtedy, gdy bywa brzydka, bo jest li tylko instrumentem w nieustannie toczących się sporach politycznych i ideologicznych, czy też narzędziem w rękach lobbystów i grup interesów¹. W tych dwu przypadkach bez wątplenia przydaje się ekonomiczna wiedza, lecz z nauką nie ma to nic wspólnego i tego typu działaniom nie można przypisać atrybutów piękna, właściwych ekonomii jako nauce postrzegającej i analizującej ludzkie – indywidualne, grupowe, społeczne, cywilizacyjne – zachowania oraz ujmującej ich interpretacje w teoretyczne ramy. O ekonomii jako nauce możemy mówić zatem wtedy, gdy tworzy wartość dodaną w sferze naszej wiedzy o gospodarowaniu.

Sprawa komplikuje się wszakże, ponieważ nie chodzi tylko o to, że mamy nierozwiązane problemy – musimy również liczyć się z faktem, że sama ekonomia znajduje się na etapie tektonicznych zmian. Zdaniem wielu autorów jest w stanie kryzysu, a niektórzy wręcz twierdzą, że to zepsuta nauka (*broken science*), w tym samym czasie wierząca – jak Alicja w krainie czarów – w różne sprzeczne wobec siebie rzeczy (Cooper 2014). Rzeczywiście, ekonomia aktualnie znalazła się w niebywale trudnym położeniu, co wynika z jednej strony z istoty badanej materii – ze stanu współczesnej gospodarki oraz jej kulturowego, politycznego i technologicznego otoczenia – z drugiej zaś z funkcji, które

* Prof. dr hab. Grzegorz W. Kołodko – Centrum Badawcze Transformacji, Integracji i Globalizacji TIGER, Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie; e-mail: kolodko@tiger.edu.pl

¹ To ciekawe, że Columbia University Press, amerykański wydawca książki opublikowanej po polsku pt. *Wędrujący świat* (Kołodko 2008), inspirował się tytułem pierwszego rozdziału: „Świat, słowa i treści (czyli jak się rodzi prawda, błąd i kłamstwo w ekonomii i polityce, i co zrobić, aby prawda brała górę)”, zatytułował ją: *Truth, Errors, and Lies: Economics and Politics in a Volatile World* (Kołodko 2011).

- Stiglitz J.E. (2019b), *Progressive Capitalism Is Not an Oxymoron*, „The New York Times”, 19.04.2019.
- Stiglitz J.E. (2019c), *Can we trust CEOs' shock conversion to corporate benevolence?* „The Guardian”, 29.08.2019.
- Stiglitz J.E., Fitoussi J.P., Durand M. (2018), *Beyond GDP: Measuring What Counts for Economic and Social Performance*, OECD, Paris (przekład polski: *Poza PKB: Mierzmy to co ma znaczenie dla rozwoju społeczno-gospodarczego*, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Warszawa 2019).
- Sundararajan A. (2017), *The Sharing Economy: The End of Employment and the Rise of Crowd-Based Capitalism*, MIT Press, Cambridge MA.
- Sztompka P. (2016), *Kapitał społeczny. Teoria przestrzeni międzyludzkiej*, Wydawnictwo Znak, Kraków.
- Szymański W. (2004), *Interesy i sprzeczności globalizacji. Wprowadzenie do ekonomii ery globalizacji*, Difin, Warszawa.
- Szymański W. (2019), *Era autodestrukcji. Świat. Kapitalizm. Demokracja wobec zagrożeń*, Difin, Warszawa.
- Tanzi V. (2018), *The Ecology of Tax Systems: Factors That Shape the Demand and Supply of Taxes*, Edward Elgar, Cheltenham.
- Thaler R.H. (2016), *Misbehaving: The Making of Behavioral Economics*, W.W. Norton & Co., New York (przekład polski: *Zachowania niepoprawne. Tworzenie ekonomii behawioralnej*, Media Rodzina, Poznań 2018).
- Thaler H., Sunstein C.R. (2009), *Nudge: Improving Decisions About Health, Wealth, and Happiness*, Penguin Books, London (przekład polski: *Impuls. Jak podejmować właściwe decyzje dotyczące zdrowia, dobrobytu i szczęścia*, Zysk i S-ka, Poznań).
- Tirole J. (2017), *Economics of the Common Good*, Princeton University Press, Princeton NJ.
- Tomkiewicz J. (2017), *Dynamika i struktura dochodów w warunkach globalizacji*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- UNDP (2019), *Inequality-Adjusted Human Development Index (IHDI)*; <http://hdr.undp.org/en/content/inequality-adjusted-human-development-index-ihdi> (dostęp 3.11.2019).
- Warren E. (2018), *This Fight Is Our Fight: The Battle to Save America's Middle Class*, Metropolitan Books, New York.
- Woźniak M.G. (2019), *Gospodarka Polski 1918–2018. W kierunku zintegrowanego rozwoju*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Zelizer J.E. (2015). *The Fierce Urgency of Now: Lyndon Johnson, Congress, and the Battle for the Great Society*, Penguin Books, New York.

EKONOMIA NOWEGO PRAGMATYZMU: TOŻSAMOŚĆ, CELE, METODA

Streszczenie

Współczesna myśl ekonomiczna nie radzi sobie zadowalająco ze swymi zadaniami: nie wyjaśnia w sposób w pełni satysfakcjonujący rzeczywistości społeczno-gospodarczej, ani nie proponuje skutecznych metod rozwiązania ważnych problemów, zwłaszcza na szczeblu makroekonomicznym – w gospodarce narodowej oraz megaekonomicznym – w gospo-

darce światowej. Nowy pragmatyzm to zarys heterodoksyjnej koncepcji teoretycznej powstającej w ramach normatywnego nurtu ekonomii, oparty na pragnieniu stworzenia dobrej gospodarki, odpowiadającej wyzwaniom współczesnego świata. Nowy pragmatyzm to ekonomia uczciwa, która próbuje dostarczyć prawdziwej diagnozy sytuacji gospodarczej oraz zapewnić efektywność i sprawiedliwość w aktywnym gospodarowaniu. Koncepcja ta jest adresowana zarówno do krajów wysoko rozwiniętych, jak i do gospodarek rozwijających się. Sprostanie obecnym wyzwaniom wymaga zmiany stylu życia, czemu towarzyszyć musi odmienny niż dotychczas sposób funkcjonowania gospodarki. Trzeba sformułować na nowo cel gospodarowania, którym nie może być maksymalizacja zysku i ilościowy wzrost produkcji, oraz zapewnić podporządkowanie krótkookresowych interesów prywatnego kapitału długookresowym interesom publicznym.

Słowa kluczowe: gospodarka światowa, ekonomia opisowa, ekonomia normatywna, metoda badawcza, cele gospodarowania, nowy pragmatyzm

JEL: A1, B4, D63, E02, O10, P50

ECONOMICS OF NEW PRAGMATISM: IDENTITY, AIMS, METHOD

Abstract

The contemporary economic thought does not fully realise its tasks: it does not explain in a satisfactory way the socio-economic reality, nor does it propose effective methods of solving major problems, especially on macroeconomic level – within national economies, and on megalconomic level – within the global economy. New pragmatism is the outline of a heterodox theoretical concept arising within the normative stream of economics, which is based on the desire to create a good economy that can cope with the main challenges of the contemporary world. New pragmatism represents a honest economics, which tries to provide us with true diagnosis of economic conditions while assuring at the same time efficiency and justice in economic activity. This concept is addressed both to the highly developed and developing economies. In order to cope with the current challenges, we have to change our life styles, and the way of functioning of the economy must be changed as well. We need to reformulate the aim of economic activity and short-run interests of private capital must be subordinated to the long-run public interests.

Keywords: world economy, descriptive economics, normative economics, research method, the aims of economic activity, new pragmatism

JEL: A1, B4, D63, E02, O10, P50

ЭКОНОМИКА НОВОГО ПРАГМАТИЗМА: ИДЕНТИЧНОСТЬ, ЦЕЛИ, МЕТОД

Резюме

Современная экономическая мысль плохо справляется со своими задачами, она недостаточно объясняет социально-экономическую реальность и не предлагает эффективных методов решения важных проблем, особенно на макроэкономическом

уровне – в народном хозяйстве, и на мегаэкономическом – в мировой экономике. Новый прагматизм это зарисовка неортодоксальной теоретической концепции, возникающей в рамках нормативного течения экономической науки, целью которой является создание хорошей экономики, отвечающей вызовам современного мира. Новый прагматизм это честная экономика, пытающаяся поставить правдивый диагноз экономической ситуации и обеспечить эффективность и справедливость активного хозяйствования. Эта концепция предназначена как для высокоразвитых стран, так и для развивающихся экономик. Чтобы ответить на нынешние вызовы, необходимо изменить образ жизни, что должно сопровождаться выработкой другого способа функционирования экономики. Необходимо по-новому сформулировать цель хозяйствования, которая не может состоять в максимизации прибыли и в количественном росте производства и должно обеспечить подчинение краткосрочных интересов частного капитала долгосрочным публичным интересам.

Ключевые слова: мировая экономика, описательная экономическая наука, нормативная экономика, исследовательский метод, цели хозяйствования, новый прагматизм

JEL: A1, B4, D63, E02, O10, P50

ELŻBIETA MĄCZYŃSKA*
PIOTR PYSZ**

Po co nam społeczna gospodarka rynkowa?

Wprowadzenie

Postawione w tytule artykułu pytanie ma znaczenie zarówno teoretyczne, jak i praktyczne. Z teoretycznego punktu widzenia społeczna gospodarka rynkowa (SGR) to koncepcja, której intelektualne korzenie wywodzą się z niemieckiej szkoły historycznej i z ordoliberalizmu. To właśnie teoretyczna synteza tych dwu nurtów umożliwiła wykreowanie koncepcji ładu społeczno-gospodarczego, jaką jest SGR. Model ten po II wojnie światowej został z powodzeniem wdrożony w gospodarce Niemiec Zachodnich, w czasie rządów Ludwiga Erharda (Erhard 2012). Praktyczny wymiar tej koncepcji znajduje odzwierciedlenie w traktatowych regulacjach dotyczących funkcjonowania Unii Europejskiej, a także w nadaniu społecznej gospodarce rynkowej konstytucyjnej rangi, m.in. w Polsce. Zgodnie bowiem z art. 20 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej „społeczna gospodarka rynkowa oparta na wolności działalności gospodarczej, własności prywatnej oraz solidarności, dialogu i współpracy partnerów społecznych stanowi podstawę ustroju gospodarczego Rzeczypospolitej Polskiej” (Konstytucja 1997)¹.

Obecnie zarówno teoretyczne, jak i praktyczne względy uzasadniają potrzebę dyskusji na temat aktualności i użyteczności koncepcji społecznej gospodarki rynkowej. W teoretycznych analizach koncepcja ta jest bowiem rozmaicie, nierzadko nieprawidłowo, pojmowana i interpretowana, z czym łączy się szereg kontrowersji o podłożu zarówno teoretycznym, jak i praktycznym. Uzasadnia to potrzebę dyskursu dotyczącego intelektualnych korzeni koncepcji i istoty SGR.

* Prof. dr hab. Elżbieta Mączyńska – Prezes Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego; e-mail: ela4@wp.pl

** Prof. dr hab. Piotr Pysz – Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku oraz Wyższa Szkoła Gospodarki i Techniki w Vechta – Diepholz (Niemcy); e-mail: pyszpiotr@gmail.com

¹ W traktacie ustanawiającym Konstytucję dla Europy uznano, że podstawą trwałego rozwoju Unii Europejskiej będzie społeczna gospodarka rynkowa (*Traktat* 2004). Znalazło to także potwierdzenie w Traktacie Lizbońskim, zmieniającym Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską, zgodnie z którym „Unia ustanawia rynek wewnętrzny. Działa na rzecz trwałego rozwoju Europy, którego podstawą jest zrównoważony wzrost gospodarczy oraz stabilność cen, społeczna gospodarka rynkowa o wysokiej konkurencyjności zmierzająca do pełnego zatrudnienia i postępu społecznego oraz wysoki poziom ochrony i poprawy jakości środowiska naturalnego. Wspiera postęp naukowo-techniczny” (*Traktat* 2008).

PO CO NAM SPOŁECZNA GOSPODARKA RYNKOWA?

Streszczenie

Artykuł przedstawia ordoliberalną koncepcję społecznej gospodarki rynkowej (SGR) jako modelu ustroju społeczno-gospodarczego alternatywnego wobec wolnorynkowej gospodarki kapitalistycznej. Autorzy wskazują, że wobec wielu dysfunkcji współczesnego systemu kapitalistycznego, występujących w skali globalnej w sferze gospodarczej, społecznej i ekologicznej, model ten może stanowić drogowskaz w poszukiwaniu optymalnego ustroju społeczno-ekonomicznego. Ogólna koncepcja SGR, wywodząca się z pierwszej połowy XX wieku, wymaga dostosowań do wymogów współczesnej globalnej gospodarki i obecnego stanu techniki. Jednak podstawowe założenia tego modelu, dotyczące harmonijnego i trwałego rozwoju społeczno-gospodarczego ukierunkowanego na dobrobyt społeczny, z pewnością pozostają słuszne. Artykuł zawiera omówienie historycznej genezy koncepcji SGR, jej instytucjonalnych i społecznych uwarunkowań oraz uzasadnienie jej aktualności.

Słowa kluczowe: ordoliberalizm, ekonomia neoklasyczna, szkoła historyczna, społeczna gospodarka rynkowa, przesilenie cywilizacyjne, gospodarka cyfrowa, inkluzja społeczna

JEL: B12, B15, B25, B53, O31, P17, P51, Z13

WHY DO WE NEED A SOCIAL MARKET ECONOMY?

Abstract

The article presents the ordoliberal concept of social market economy (SME) as a model of the socio-economic system alternative to the free-market capitalist economy. The authors believe that, due to the manifold disfunctions of the shortcomings of the contemporary capitalist system, visible worldwide in the economic, social and ecological spheres, this model can be a guide in the search of an optimal socio-economic system. The general SME concept, created in the first half of the XX century, needs to be adjusted to the requirements of the contemporary global economy and the current state of technology. But the fundamental assumptions of this model, concerning a harmonious and sustainable socio-economic development directed towards social well-being, remain without any doubt valid. The paper includes a discussion of the historical origins of the SME concept, its institutional and social premises, and justification of its current topicality.

Keywords: ordoliberalism, neoclassical economics, historical school in economics, social market economy, civilization crisis, digital economy, social inclusion

JEL: B12, B15, B25, B53, O31, P17, P51, Z13

ЗАЧЕМ НАМ СОЦИАЛЬНАЯ РЫНОЧНАЯ ЭКОНОМИКА?

Резюме

В статье представлена ордолиберальная концепция социальной рыночной экономики (СРЭ). Это модель социально-экономического строя, являющаяся альтернативой по отношению к свободной рыночной капиталистической экономике. Авторы

указывают, что в условиях многочисленных дисфункций современной капиталистической системы, проявляющихся в глобальном масштабе в экономической, социальной и экологической сфере, эта модель может помочь найти формулу оптимального социально-экономического строя. Общая концепция СРЭ, появившаяся в первой половине XX века, требует ее адаптации к требованиям современной глобальной экономики и нынешнему состоянию техники. Однако основные предпосылки этой модели, касающиеся гармоничного и устойчивого социально-экономического развития, направленного на благосостояние общества, несомненно остаются правильными. Статья содержит обзор исторического генезиса концепции СРЭ, ее институциональных и социальных обусловленностей, а также обоснование ее актуальности.

Ключевые слова: ордолиберализм, неоклассическая экономика, историческая школа, социальная рыночная экономика, цивилизационный перелом, цифровая экономика, социальная инклюзия

JEL: B12, B15, B25, B53, O31, P17, P51, Z13

JERZY OSIATYŃSKI*

Michał Kalecki a współczesne problemy rozwoju gospodarki kapitalistycznej¹

Wstęp

Michał Kalecki wniósł do polskiej i światowej nauki ekonomii trwały wkład nie tylko w dziedzinie rozwoju gospodarki rynkowej, ale także gospodarki centralnie planowanej oraz gospodarek krajów Trzeciego Świata. W każdym z tych obszarów badań celem jego studiów było znalezienie odpowiedzi na pytanie, za pomocą jakiej polityki gospodarczej można zapewnić pełne zatrudnienie i trwały rozwój przy szerokiej partycypacji wszystkich klas społecznych zarówno w korzystaniu z owoców tego rozwoju, jak i w kształtowaniu kierunków polityki gospodarczo-społecznej (obywatelska partycypacja demokratyczna), bez napięć inflacyjnych czy innych przejawów nierównowagi wewnętrznej i zewnętrznej. Przedmiotem tego szkicu jest prezentacja studiów Kaleckiego nad dynamiką i cyklicznym rozwojem gospodarki kapitalistycznej oraz próba odpowiedzi na pytanie, gdzie Kalecki mógłby szukać odpowiedzi na wyzwania współczesnego kapitalizmu finansowego i jakich mógłby udzielić rad na temat pożądanej polityki gospodarczej, kierując się swoją aksjologią dotyczącą celów gospodarowania.

Będąc naocznym świadkiem i poniekąd ofiarą Wielkiego Kryzysu lat 1929–1933, którego przebieg w Polsce był szczególnie dotkliwy, jako naturalny przedmiot swoich zainteresowań ekonomicznych Kalecki obrał pytania o źródła kryzysu i środki polityki gospodarczej, które mogłyby zapobiegać przyszłym kryzysom lub co najmniej łagodzić ich przebieg. Teoretyczną ramą tych studiów była jego teoria cyklicznych wahań koniunktury i dynamiki gospodarki kapitalistycznej, którą w swoich publikacjach poświęconych pełnemu zatrudnieniu nazywał także „teorią pełnego zatrudnienia” (Kalecki 1979 [1943], s. 341). W 1942 r. w artykule *Podstawowe warunki powstania demokratycznej gospodarki planowej*, napisanym na podstawie referatu wygłoszonego na zaproszenie brytyjskiej Partii Pracy, tak przedstawiał swój obraz funkcjonowania powojennej gospodarki Wielkiej Brytanii:

* Prof. dr hab. Jerzy Osiatyński – Instytut Nauk Ekonomicznych, Polska Akademia Nauk; e-mail: Jerzy.Osiatynski@sejm.gov.pl, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5539-2556>

¹ Autor pragnie podziękować profesorowi Janowi Toporowskiemu za cenne uwagi do wcześniejszej wersji tego artykułu.

- Lavoie M. (2014), *Post-Keynesian Economics: New Foundations*, Edward Elgar, Cheltenham.
- Łaski K. (2015), *Wykłady z makroekonomii. Gospodarka kapitalistyczna bez bezrobocia*, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Łaski K., Podkaminer L. (2012), *The Basic Paradigms of EU Economic Policy-making Need to be Changed*, „Cambridge Journal of Economics”, nr 36(1), s. 253–270.
- Łaski K., Podkaminer L. (2015), *Net private savings in relation to the government's financial balance: some basic principles of macroeconomics disregarded by the European Union's economic policy makers*, The Vienna Institute for International Economic Studies, „Monthly Report”, November 2015, s. 12–18.
- Łaski K., Osiatyński J. (2013), *Konsolidacja finansów publicznych a kryzys strefy euro*, „Ekonomista”, nr 1, s. 9–29.
- Maddison A. (2001), *The World Economy: A Millennial Perspective*, OECD, Development Centre Studies, Paris.
- Minsky H.P. (1986), *Stabilizing an Unstable Economy*, Yale University Press, New Haven CT.
- Minsky H.P. (1992), *The Financial Instability Hypothesis*, Working Paper, nr 74, Levy Economics Institute of Bard College, Annandale-on-Hudson NY.
- Osiatyński J. (2015), *Ekonomia Michała Kaleckiego*, w: M. Kalecki, *Kapitalizm – dynamika gospodarcza i pełne zatrudnienie*, iTON Society, Warszawa, s. 7–82.
- Osiatyński J. (2019a), *Spory o mikroekonomiczne podstawy makroekonomii po Kaleckim i Keynesie*, w: T. Kwarciański, A. Wincewicz-Price (red.), *Metaekonomia II. Perspektywa makroekonomiczna*, Copernicus Center Press, Kraków, s. 36–80.
- Osiatyński J. (2019b), *Kazimierz Laski's Lectures in Macroeconomics under financial capitalism*, „European Journal of Economics and Economic Policies: Intervention”, nr 16(3), s. 302–317.
- Robinson J. (1937), *Essays in the Theory of Employment*, Macmillan, London.
- Sawyer M. (2006), *Kalecki on Money and Finance*, w: P. Arestis, M. Sawyer (red.), *A Handbook of Alternative Monetary Economics*, Edward Elgar, Cheltenham, s. 172–197.
- Steindl J. (1952), *Maturity and Stagnation in American Capitalism*, Basil Blackwell, Oxford.
- Steindl J. (1990), *Economic Papers 1941–88*, Macmillan, Houndmills.
- Toporowski J. (2013), *Michał Kalecki: An Intellectual Biography*, t. 1: *Rendezvous in Cambridge 1899–1939*, Palgrave Macmillan, Houndmills.
- Toporowski J. (2018), *Michał Kalecki: An Intellectual Biography*, t. 2: *By Intellect Alone 1939–1970*, Palgrave Macmillan, Houndmills.

MICHAŁ KALECKI A WSPÓŁCZESNE PROBLEMY ROZWOJU GOSPODARKI KAPITALISTYCZNEJ

Streszczenie

Przedmiotem tego szkicu jest prezentacja studiów Michała Kaleckiego nad dynamiką i cyklicznym rozwojem gospodarki kapitalistycznej, które przyniosły mu największy rozgłos i uznanie w środowisku ekonomicznym i które są dalej w rozwijane i rein-

terpretowane, przede wszystkim na gruncie współczesnej ekonomii postkeynesowskiej. We wstępie autor pokazuje aksjologię badań Kaleckiego nad rozwiniętą gospodarką kapitalistyczną, gospodarką centralnie planowaną oraz gospodarką krajów „Trzeciego Świata”. Część pierwsza przedstawia model cyklu koniunkturalnego i dynamiki gospodarki kapitalistycznej opracowany przez Kaleckiego. Model ten, będący jego własną wersją teorii efektywnego popytu, stał się ramą analityczną jego teorii pełnego zatrudnienia i płynącej z niej rekomendacji dla polityki gospodarczej, które są omawiane w części drugiej. Część trzecia omawia podstawowe różnice między gospodarką kapitalistyczną, która istniała w latach kryzysu 1929–1933 aż do mniej więcej połowy lat siedemdziesiątych ubiegłego stulecia, a gospodarką współczesnego, globalnego kapitalizmu finansowego. Autor próbuje przy tym wskazać, jak Kalecki podszedłby zapewne do wyzwań współczesnego kapitalizmu finansowego i jakich mógłby udzielić wskazań na temat pożądanej polityki gospodarczej, kierując się swoją aksjologią dotyczącą celów gospodarowania.

Słowa kluczowe: Michał Kalecki, pełne zatrudnienie, cykl koniunkturalny, dynamika gospodarcza, kapitalizm finansowy

JEL: E11, E12, E24, E32

MICHAŁ KALECKI AND THE CONTEMPORARY DEVELOPMENT PROBLEMS OF CAPITALIST ECONOMY

Abstract

This paper presents the studies of Michał Kalecki on the dynamics and cyclical development of the capitalist economy, which brought him the largest renown and esteem and which are further developed and reinterpreted, notably in the framework of the contemporary post-Keynesian economics. In the introduction, the author shows the axiology of the Kalecki's research on the developed capitalist economy, centrally planned economy, and the economy of the 'Third World'. The first section presents the Kalecki's model of business cycle and the dynamics of the capitalist economy. This model, being his own version of the effective demand theory, has become the analytical framework for his theory of full employment and policy recommendations derived thereof, which are discussed in section two. Section three shows basic differences between the capitalist economy that existed during the Great Depression of the years 1929–33 up to about the half of the seventies of the last century and the economy of the contemporary global capitalism. The author tries to indicate how Kalecki might have approached the challenges of the contemporary financial capitalism and what kind of policy recommendations could he suggest according to his axiology as to the aims of economic activity.

Keywords: Michał Kalecki, full employment, business cycle, economic dynamics, financial capitalism

JEL: E11, E12, E24, E32

МИХАЛ КАЛЕЦКИ И СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ КАПИТАЛИСТИЧЕСКОЙ ЭКОНОМИКИ

Резюме

В статье представлены труды Михала Калецкого в области динамики и циклического развития капиталистической экономики, которые получили наибольшее признание в научных кругах и которые продолжают развиваться и интерпретироваться по-новому, прежде всего в современной посткейнсианской науке. Во вступлении автор показывает аксиологию исследований Калецким развитой капиталистической экономики, экономики с центральным планированием, а также экономики стран «Третьего мира». В первой части представлена модель конъюнктурного цикла и динамики капиталистической экономики, разработанная Калецким. Эта модель, являющаяся его собственным вариантом теории эффективного спроса, стала аналитической рамкой его теории полной занятости и вытекающей из нее рекомендации для экономической политики, которые обсуждаются во второй части. Третья часть посвящена основным различиям между капиталистической экономикой, которая существовала в годы кризиса 1929–33 гг. и до примерно середины семидесятых годов прошлого столетия, и экономикой современного глобального финансового капитализма. При этом автор пытается предугадать, как Калецки подошел бы к вызовам современного финансового капитализма и какие мог бы дать указания относительно желаемой экономической политики, руководствуясь своей аксиологией целей хозяйствования.

Ключевые слова: Михал Калецки, полная занятость, конъюнктурный цикл, экономическая динамика, финансовый капитализм

JEL: E11, E12, E24, E32

ŁUKASZ HARDT*

Utylitaryzm, deontologia i etyka cnót: zbieżne czy przeciwstawne fundamenty etyczne ekonomii?

„...ekonomię studiowałem, bo chciałem
zostać przyzwoitym człowiekiem”.

Z. Herbert (2008, s. 210)

Wprowadzenie

Ekonomiści często krytykowani są za swój rzekomy brak zainteresowania etyką. Niektórzy idą o krok dalej i twierdzą, że ekonomia zagraża cnocie i moralności. Jak w swojej głośnej książce zauważa M. Sandel, dzieje się tak, gdyż imperializm ekonomii idzie w parze z triumfalizmem rynku, a wtedy „wartości rynkowe wypierają wartości nierynkowe, które zasługują na troskę” (Sandel 2013, s. 22). M. Łuczewski z kolei jednoznacznie stwierdza, że „ekonomia moralna została odrzucona przez zwycięski kapitalizm” (Łuczewski 2015, s. 113)¹. Natomiast ojciec M. Zięba dodaje: „ekonomia ostatnich stuleci (...) przybrała formę zmatematyzowanej *more physico* nauki – zdepersonalizowanej i pozbawionej wymiaru etycznego” (Zięba 2015, s. 101)². Stanowisko tych autorów nie dziwi, gdyż taki sposób patrzenia na ekonomię i rynek ma długą tradycję, bo przecież już Arystoteles w *Etyce nikomachejskiej* pisał: „Życie natomiast upływające na zdobywaniu majątku jest poniekąd życiem pod przymusem, a bogactwo nie jest tym dobrem, którego szukamy” (Arystoteles 2007, s. 83). W ostatnich latach tego typu krucjata przeciwko ekonomii przybrała na sile, co ma związek z jej domniemaną rolą w doprowadzeniu do Wielkiej Recesji. W dyskusji tej pod pręgierzem stawia się zresztą nie tylko teorię ekonomii, ale też samych ekonomistów, którzy – jak zauważa chociażby D. Colander (2016) – dotknięci

* Dr hab. Łukasz Hardt, prof. Uniwersytetu Warszawskiego, Wydział Nauk Ekonomicznych; e-mail: lhardt@wne.uw.edu.pl. Autor dziękuje dr. Tomaszowi Kwarciańskiemu za uwagi do wcześniejszej wersji tekstu.

¹ W swojej analizie M. Łuczewski odwołuje się do tych tradycji intelektualnych, gdzie postrzega się kapitalizm jako zaspokojenie, religię, kult publiczny, czy nawet jako winę. W tym ostatnim punkcie nawiązuje do Z. Baumana i jego książki *Konsumowanie życia* (Bauman 2009).

² M. Zięba stawia więc tezę, że we współczesnej ekonomii zadość stało się tezie L. Walrasa, że „czysta teoria ekonomii jest nauką, która przypomina fizykę i matematykę w każdym swym wymiarze” (Walras 1984 [1874], s. 71).

- Samuelson P.A., Nordhaus W.D. (1995), *Ekonomia*, t. 1, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Sandel M. (2013), *Czego nie można kupić za pieniądze. Moralne granice rynku*, Kurhaus Publishing, Warszawa.
- Sen A. (1977), *Rational fools: A critique of the behavioral foundations of economic theory*, „Philosophy and Public Affairs”, nr 6(4), s. 317–344.
- Sen A. (1987), *On Ethics and Economics*, Blackwell, Oxford.
- Sen A. (1993), *Positional objectivity*, „Philosophy & Public Affairs”, nr 22(2), s. 126–145.
- van Staveren I. (2007), *Beyond utilitarianism and deontology: Ethics in economics*, „Review of Political Economy”, nr 19(1), s. 21–35.
- Varian H. (1997), *Mikroekonomia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Walras L. (1984 [1874]), *Elements of Pure Economics: Or the Theory of Social Wealth*, Orion Editions, Philadelphia.
- Wincewicz-Price A. (2016), *Homo oeconomicus moralis – ekonomiczne analizy zachowań moralnych*, w: M. Gorazda, Ł. Hardt, T. Kwarciński (red.), *Metaekonomia. Zagadnienia z filozofii moralnej*, Copernicus Center Press, Kraków, s. 435–458.
- Zięba M. (2015), *Koniec scjentyistycznej ekonomii?*, w: T. Dołęgowski (red.), *Przewodnik po moralnym kapitalizmie*, Centrum Myśli Jana Pawła II, Warszawa, s. 97–104.

UTYLITARYZM, DEONTOLOGIA I ETYKA CNÓT: ZBIEŻNE CZY PRZECIWKAWNE FUNDAMENTY ETYCZNE EKONOMII?

Streszczenie

Ekonomia neoklasyczna oparta jest na klasycznym utilitaryzmie – o wartości czynu (również dotyczącego konsumpcji dóbr) decyduje uzyskiwana z niego użyteczność. Z powodu wyboru tego fundamentu etycznego ekonomia jest często krytykowana. Głosy krytyki płyną m.in. od tych badaczy, którzy preferują etykę cnót. Twierdzą oni, że rynek działa na podstawie instrumentalnej racjonalności i zewnętrznych motywacji, a w rezultacie tracą na znaczeniu te działania, które mają wartość autoteliczną, wynikającą często z wewnętrznych motywacji uczestników gry rynkowej. Zwolennicy etyki cnót uważają, że ekonomia neoklasyczna próbuje unieważnić kategorię cnoty, a przez to uniemożliwia pełne wykorzystanie i rozwój zdolności ludzkich. Systemem etycznym przeciwstawianym często utilitaryzmowi jest deontologia, czyli etyka powinności i zobowiązań. Artykuł próbuje odpowiedzieć na pytanie, czy konflikt między utilitaryzmem a etyką cnót jest nieunikniony, czy też może jest on jedynie pozorny, gdyż rynek w rzeczywistości premiuje cnotliwe działania. Autor snuje refleksję nad właściwym rozumieniem tych dwóch systemów etycznych i ich rolę w teorii ekonomii.

Słowa kluczowe: filozofia ekonomii, założenia etyczne w ekonomii, utilitaryzm, deontologia, etyka cnót

JEL: B41, B50

UTILITARIANISM, DEONTOLOGY, AND VIRTUE ETHICS: CONVERGING OR OPPOSING ETHICAL FOUNDATIONS OF ECONOMICS?

Abstract

Neoclassical economics is based on classical utilitarianism – the value of an act (also regarding the consumption of goods) is determined by its utility. Economics is often criticized for this ethical foundation. Critical voices come, among others, from those researchers who prefer virtue ethics. They claim that the market operates on the basis of instrumental rationality and external motivations, and, as a result, actions that have an autotelic value, often resulting from the internal motivations of market players, lose their significance. The advocates of virtue ethics believe that neoclassical economics tries to invalidate the category of virtue, thus preventing a full use and development of human abilities. Another ethical system, often opposed to utilitarianism, is deontology, or ethics of duties and obligations. The article tries to answer the question whether the conflict between utilitarianism and virtue ethics is inevitable or it is only apparent because the market rewards in fact virtuous actions. Also, a reflection on the proper understanding of the two ethical systems mentioned here is offered and their role in economic theory is analysed.

Keywords: philosophy of economics, ethical assumptions in economics, utilitarianism, deontology, virtue ethics

JEL: B41, B50

УТИЛИТАРИЗМ, ДЕОНТОЛОГИЯ И ЭТИКА ДОБРОДЕТЕЛИ: СХОДНЫЕ ИЛИ ПРОТИВОПОЛОЖНЫЕ ЭТИЧЕСКИЕ ФУНДАМЕНТЫ ЭКОНОМИКИ?

Резюме

Неоклассическая экономика опирается на классический утилитаризм – ценность действий (касающихся также потребления благ) определяется их полезностью. Этот взгляд часто подвергается критике из-за выбора такого этического фундамента. Критикуют часто те исследователи, которые придерживаются взглядов этики добродетели. Они утверждают, что рынок работает на основе инструментальной рациональности и внешних мотиваций, что уменьшает значение тех действий, которые имеют автотелическую ценность, часто вытекающую из внутренних мотиваций участников рыночной игры. Сторонники этики добродетели считают, что неоклассическая экономика пытается свести на нет категорию добродетели и поэтому делает невозможным полное использование и развитие человеческих способностей. Этической системой, противоположной утилитаризму, часто считают деонтологию, т.е. этику долга и обязательств. Статья пытается ответить на вопрос, является ли конфликт между утилитаризмом и этикой добродетели неизбежным или это только кажущийся конфликт, так как в действительности рынок награждает добродетельные действия. Автор размышляет над надлежащим пониманием этих двух этических систем и их роли в теории экономики.

Ключевые слова: философия экономики, этические предпосылки в экономике, утилитаризм, деонтология, этика добродетели

JEL: D41, D50

EWA ŁĘTOWSKA*

Prawo jako listek figowy albo etykieta

Wstęp

Tytuł jest metaforą. *Prawo nie zawsze bowiem znaczy to, co wydaje się głosić.* Czasem po prostu nie potrafimy go odczytać. Czasem nie chcemy, by miało służyć wręcz do ukrywania rzeczywistości. Stąd nawiązanie do liścia figowego lub (fałszywej) etykiety.

Czytanie ze zrozumieniem, nadawanie tekstowi znaczenia poprzez interpretację jest taką samą wiedzą fachową jak umiejętność odczytania zdjęcia rentgenowskiego lub interpretacja stanu zdrowia z wyników badań diagnostycznych: wymaga przede wszystkim wiedzy fachowej o wykładni, jej kwestiach kolizyjnych, metodyki prowadzenia rozumowania interpretacyjnego. Wymaga też doświadczenia praktycznego, wprawy i roztropności. Łatwo bowiem o wybór niewłaściwej (czasem nawet niechcianej) drogi. Relacjom tekstu i jego odczytania, metodom prawidłowego (obiektywnego, poprawnego aksjologicznie i systemowo) odczytywania prawa poświęcono całe biblioteki; nie miejsce tu na oprowadzanie po ich szlakach głównych i zakamarkach. Krótki kurs interpretacji prawniczej byłby w opracowaniu adresowanym do ekonomistów nierealny i nie na miejscu. Niniejsza wypowiedź ma służyć sygnalizacji zjawiska, z którego nie-prawnicy nie zdają sobie sprawy. Otóż wobec nieuchronnej, występującej inherentnie *rozbieżności między tekstem i znaczeniem prawa* powstaje okazja do patologii. Rozbieżności między tekstem i jego znaczeniem stają się wtedy pożądane i pożyteczne, aby ułatwić i zarazem ukryć celowe działanie w złej wierze: *manipulacje prawem*.

Dla ekonomisty prawo jest z jednej strony czynnikiem zewnętrznym, a zarazem sceną, na której rozgrywa się interesująca go gra rynkowa i gra sił społecznych. Dlatego wśród ekonomistów – reprezentujących zresztą różne kierunki czy szkoły – pojawia się konieczność szacunku dla porządku konstytucyjnego, legalizmu czy wprost *rule of law*¹. Z drugiej natomiast strony obrót, cyrkulacja towarów, kapitału, tworzenie podmiotów gospodarczych, wszelkie transakcje między nimi, kumulacja kapitałów – odbywają się za pośrednictwem konkretnych instytucji prawnych, które tworzą obraz zewnętrzny obrotu

* Prof. dr hab. Ewa Łętowska – Instytut Nauk Prawnych PAN; e-mail: letowska@it.com.pl

¹ Por. Hausner (2019a i 2019b), Kołodko (2013, s. 392), Balcerowicz (2016, s. 218).

- Wyrzykowski M. (2018), *Wrogie przejęcie porządku konstytucyjnego*, „Monitor Konstytucyjny”, 27.03.2018.
- Zajadło J. (2018), *Wykładnia wroga wobec konstytucji*, „Przegląd Konstytucyjny”, nr 1, s. 26–36.
- Zajadło J. (2019), *Pisgalizm*, <http://konstytucyjny.pl/jerzy-zajadlo-pisgalizm/> (dostęp 19.11.2019).

PRAWO JAKO LISTEK FIGOWY ALBO ETYKIETA

Streszczenie

Esej omawia rozbieżności między literalnie rozumianym tekstem prawa i znaczeniem mu przypisywanym w różnych dyskursach interpretacyjnych; podkreśla też nieświadomość części uczestników dyskursu co do istnienia tych rozbieżności oraz próby manipulowania tą rozbieżnością w celach gospodarczych (maksymalizacja zysku, „wojny interpretacyjne”). Porusza również problem efektywności ochrony prawnej interesów obywatela i konsumenta. W konkluzji podkreśla się, że zaufanie ludzi do prawa jest fundamentem, na którym się opiera zdrowa gospodarka.

Słowa kluczowe: system prawny, prawo jako regulator gospodarki, efektywność ochrony prawnej

JEL: K00, K10, K40

LAW AS A LEAF OR LABEL

Abstract

The essay discusses the divergence existing between the literally understood text of law and the meaning attributed to it in various interpretative discourses; it also points to the ignorance of some discourse participants as to the existence of this divergence and the attempts to manipulate this divergence to economic purposes (profit maximization, “interpretative wars”). It also touches upon the problem of the effective legal protection of citizen’s and consumer’s interests. In the conclusion, it is stressed that people’s confidence in law is the foundation on which a healthy economy relies.

Keywords: legal system, law as economic regulator, effectiveness of legal protection

JEL: K00, K10, K40

ЗАКОН КАК ФИГОВЫЙ ЛИСТОК ИЛИ ЭТИКЕТ

Резюме

В статье анализируются расхождения между буквальным пониманием текстов законов и тем, какое значение приписывается этим текстам в различных интерпретационных дискуссиях. По мнению автора, часть участников дискуссии не осознает

существования этих расхождений и не видит попыток манипуляции ими в экономических целях (максимизация прибыли, «интерпретационные войны»). Поднимается также проблема эффективности правовой защиты интересов граждан и потребителей. В заключение подчеркивается, что доверие людей к закону является фундаментом, на который опирается здоровая экономика.

Ключевые слова: правовая система, право как регулятор экономики, эффективность правовой защиты

JEL: K00, K10, K40

HENRYK DOMAŃSKI*

Zmiany w stratyfikacji społecznej w Polsce

Wstęp

Zjawiska ekonomiczne funkcjonują w otoczeniu społecznym. Celem tego artykułu jest zarysowanie tła tej zależności w postaci zmian zachodzących w strukturze społeczeństwa polskiego. Chodzi o zmiany stratyfikacji społecznej w ramach w miarę stabilnego i zinstytucjonalizowanego układu dystansów i barier społecznych. Stratyfikacja wydaje się najważniejszym wymiarem nierówności w sensie oddziaływania na szanse życiowe jednostek, funkcjonowania instytucji, modernizacji i generowania konfliktów.

Skoncentruję się na nierównościach klasowych, które najsilniej dynamizują stosunki społeczne i różnicują losy życiowe jednostek. Położenie klasowe obejmuje różne aspekty, ale najważniejszy jest aspekt ekonomiczny, który opiera się na mechanizmach rynkowych związanych z pozycjami zawodowymi i na stosunkach własności. Klasy społeczne to w miarę spójne, a równocześnie odrębne od siebie grupy społeczne – takie jak właściciele firm, inteligencja, robotnicy czy chłopci, charakteryzujące się podobnymi cechami – które zabiegają o realizację swych interesów, na ogół sprzecznych ze sobą. Jak argumentował M. Weber (2002), podłożem podziałów klasowych było wyłonienie się szczególnego rodzaju racjonalności w zakresie dysponowania kapitałami ekonomicznymi i pracą. Zasadniczo inne podejście reprezentują zwolennicy marksizmu, którzy zawężają kształtowanie się nierówności klasowych do sprawowania władzy i wyzysku na bazie stosunków produkcji (Wright 2015, s. 9). Wspólne dla obu teorii jest podkreślanie kluczowego znaczenia własności prywatnej, która musi być zalegalizowana przez państwo. Stratyfikacja klasowa opiera się na zinstytucjonalizowanym układzie nierówności – jest regulowana przez prawo i normy społeczne. To pierwsze jest czynnikiem legitymizującym stosunki gospodarcze, zasady wynagradzania, obsadę stanowisk i stosunki własności. Te drugie obejmują zasady dziedziczenia pozycji społecznych, ruchliwość międzyklasową (wskaźnik otwartości struktury społecznej) i inne aspekty kształtowania się odrębności grupowej, takie jak homogamia małżeńska i ograniczanie znajomości do osób o podobnym statusie. Normy społeczne dominują w społeczeństwach rynkowych – w przeciwieństwie do systemów

* Prof. dr hab. Henryk Domański – Instytut Filozofii i Socjologii PAN; e-mail: hdomansk@ifispan.waw.pl

- Svallfors S. (2006), *The Moral Economy of Class*, Stanford University Press, Stanford CA.
- Torche F. (2011), *Is a college degree still the great equalizer? Intergenerational mobility across levels of schooling in the United States*, „American Journal of Sociology”, nr 117(3), s. 763–807.
- Treiman D.J. (1977), *Occupational Prestige in Comparative Perspective*, Academic Press, New York.
- Wacquant L. (2000), *Logics of urban polarization: The view from the below*, w: R. Crompton, F. Devine, J. Scott (red.), *Renewing Class Analysis*, Blackwell Publisher, Oxford, s. 107–119.
- Weber M. (2002), *Gospodarka i społeczeństwo*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Wright E.O. (2015), *Understanding Class*, Verso, London.
- Xie Y., Fang M., Shauman K., *STEM education*, „Annual Review of Sociology”, nr 41, s. 331–357.

ZMIANY W STRATYFIKACJI SPOŁECZNEJ W POLSCE

Streszczenie

Najczęściej stosowanymi wskaźnikami otwartości struktury społecznej są wzory ruchliwości międzypokoleniowej oraz zawierania małżeństw. Słabsza zależność między pozycjami społecznymi rodziców i ich dzieci oraz między pozycją klasową małżonków świadczy o większej otwartości struktury społecznej. Stratyfikacja społeczna jest również pochodną zasad rekrutacji do pozycji zawodowych i zasad wynagradzania. Opierając się na danych z badań ankietowych, autor bada zmiany stratyfikacji społecznej w Polsce w latach 1982–2019. Wyniki wskazują, że stratyfikacja klasowa społeczeństwa nie zanika i jest trwałym wyznacznikiem nierówności społecznych. Wzory mobilności międzypokoleniowej i homogamii małżeńskiej są dość stabilne w czasie, chociaż wyłaniają się także nowe zjawiska, związane ze zmianami wzorców konsumpcji, stylu życia i ewolucją systemu demokratycznego.

Słowa kluczowe: nierówności, hierarchia klasowa, zasady wynagradzania, ruchliwość społeczna
JEL: J11, J12, J31, Z13

CHANGES IN SOCIAL STRATIFICATION IN POLAND

Abstract

The patterns of intergenerational mobility and marital choices are mostly applied indices of social openness or social distances. A weaker association between class position of parents and their children and a lower marital homogamy indicate that social class barriers are lower. Social stratification is also dependent on the rules of recruitment to occupational positions and on the principles of remuneration. Using survey data, the author investigates changes in social stratification in Poland in the years 1982–2019. The findings indicate that class stratification of the society does not

disappear and it is a durable determinant of social inequalities. The patterns of intergenerational mobility and marital homogamy are quite stable over time. Nevertheless there are also new phenomena, connected with the changing consumption and life style patterns and the evolution of democratic system.

Keywords: stratification, meritocracy, social mobility, incomes

JEL: J11, J12, J31, Z13

ИЗМЕНЕНИЯ В СОЦИАЛЬНОЙ СТРАТИФИКАЦИИ В ПОЛЬШЕ

Резюме

Наиболее часто применяемыми показателями открытости социальной структуры являются характеристики межпоколенной мобильности и свободы заключения браков. Более слабая зависимость между социальными позициями родителей и их детей, а также между классовой позицией супругов, свидетельствует о большей открытости социальной структуры. Социальная стратификация является также производной принципов допуска в отдельные профессии и принципов вознаграждения. Опираясь на данные из анкетных исследований, автор исследует изменения социальной стратификации в Польше в 1982–2019 гг. Результаты указывают, что классовая стратификация общества не исчезает и является прочным показателем социального неравенства. Характеристики межпоколенной мобильности и супружеской гомогамии являются довольно стабильными во времени, хотя появляются также новые явления, связанные с изменениями образцов потребления, образа жизни и эволюцией демократической системы.

Ключевые слова: неравенства, классовая иерархия, принципы вознаграждения, социальная мобильность

JEL: J11, J12, J31, Z13

ANDRZEJ SŁAWIŃSKI*

30 lat polskiej transformacji: z perspektywy banku centralnego

Wprowadzenie

Najbardziej dostrzegalnym przejawem sukcesu polskiej transformacji systemowej był nieprzerwany wzrost gospodarczy (Gradzewicz i in. 2018). Skuteczność polityki stabilizacyjnej sprawiła, że Polski nie dotknął żaden z kryzysów walutowych, które zdarzyły się w tak wielu gospodarkach wschodzących w końcowych latach 90. ubiegłego wieku. Także skutki globalnego kryzysu bankowego lat 2007–2009 były u nas stosunkowo małe – w przeciwieństwie do tego, co stało się w szeregu krajów naszego regionu (Haas i in. 2012). Ostatecznym zaś efektem rozpoczętych w 1989 r. reform gospodarczych jest dzisiejsza sytuacja, gdy należymy do grupy krajów CEMS (*Central European Manufacturing Core*), na które przypada 45% eksportu Unii Europejskiej (Landesman i Stöllinger 2018).

Do sukcesu polskiej transformacji przyczyniło się szereg czynników. Do najważniejszych należał sposób przeprowadzenia prywatyzacji, a także głębokość liberalizacji gospodarki i możliwość jej szybkiego włączenia do europejskich sieci produkcyjnych (Balcerowicz 2014). Sposób przeprowadzenia prywatyzacji chronił naszą gospodarkę przed oddziaływaniem świata polityki i – co bardzo ważne – zapobiegł pojawieniu się u nas oligarchów. Powinniśmy szczególnie doceniać to w kraju, w którego historii tak negatywną rolę odegrała magnateria.

Liberalizacja gospodarki uwolniła nasz potencjał wzrostowy – relatywnie egalitarnego i dobrze wykształconego społeczeństwa (Piątkowski 2016). Głęboka liberalizacja obrotu gospodarczego stworzyła warunki, w których przedsiębiorcami stawały się osoby ze wszystkich grup społecznych. Jest to ważna przyczyna tego, że sektor małych i średnich firm od samego początku transformacji charakteryzuje tak wyjątkowy (na tle innych państw regionu) dynamizm (Gardawski, red. 2013).

Skuteczności transformacji systemowej sprzyjała możliwość stosunkowo szybkiego włączenia się państw Europy Środkowej w globalne sieci produkcyjne (GVC – *global value chains*). Kraje naszego regionu osiągnęły dzięki temu podobne korzyści, jakie po II wojnie światowej przyniósł Europie Zachodniej napływ amerykańskich inwestycji bezpośrednich, który pomógł jej zmniejszyć

* Prof. dr hab. Andrzej Sławiński – Szkoła Główna Handlowa w Warszawie; e-mail: aslawi@sgh.waw.pl

- Storm S., Naastepad C.W.M. (2016), *Myth, Mix-ups and Mishandlings: What Caused the Eurozone Crisis?* „International Journal of Political Economy”, nr 45(1), s. 46–72.
- Szczurek M. (2011), *Polityka pieniężna w Polsce*, w: A. Sławiński (red.), *Polityka pieniężna*, C.H. Beck, Warszawa, s. 153–164.
- Wong J. (2011), *Betting on Biotech: Innovation and the Limits of Asia's Developmental State*, Cornell University Press, Ithaca NY.

30 LAT POLSKIEJ TRANSFORMACJI: Z PERSPEKTYWY BANKU CENTRALNEGO

Streszczenie

Symptodem sukcesu polskiej transformacji systemowej był nieprzerwany wzrost gospodarczy po ustabilizowaniu i zliberalizowaniu gospodarki na początku lat 90. XX wieku. Ważnym czynnikiem, który pomógł wprowadzić gospodarkę na ścieżkę zrównoważonego wzrostu, było jej włączenie w europejskie sieci produkcyjne, co umożliwiło modernizację i zwiększanie potencjału eksportowego. Konsekwencje globalnego kryzysu bankowego lat 2007–2009 były w Polsce stosunkowo małe. Wprawdzie załamał się boom na rynku kredytów walutowych, ale banki nie poniosły dużych strat, ponieważ regulacje makroostrożnościowe skierowały kredyty walutowe głównie do zamożnych gospodarstw domowych, które były w stanie je spłacać pomimo silnej deprecjacji złotego. Wprawdzie zmienny kurs walutowy pomagał stabilizować kosztową konkurencyjność eksportu, ale malejące wahania kursu walutowego i rosnący potencjał polskiego eksportu przemawiają przeciwko nadmiernemu odkładaniu momentu wejścia Polski do strefy euro. O przyszłości polskiej gospodarki zdecyduje szybkość procesów jej modernizacji, od których zależy poprawa konkurencyjności jakościowej polskich produktów. Poprawa innowacyjności gospodarki wymaga posiadania odpowiednio kompetentnej i niezależnej służby cywilnej.

Słowa kluczowe: transformacja systemowa, polityka makroostrożnościowa, przyjęcie euro, innowacyjność gospodarki

JEL: E52, E61, G18

ORCID: 0000 0002 8597 8205

30 YEARS OF ECONOMIC TRANSITION IN POLAND: FROM CENTRAL BANK PERSPECTIVE

Abstract

The successful economic transition in Poland was reflected in the uninterrupted GDP growth after stabilization and liberalization of the economy in the early 1990s. What helped to put economy on an equilibrium growth path was joining the European GVCs which facilitated a rapid buildup of export potential. During the global financial crisis of the 2007–2009 Poland was not seized by a banking crisis. While there was a periodic credit crunch, banks did not suffer large losses as the macroprudential policy directed the

foreign exchange loans mainly to high-earners who were able to service them despite the sharp zloty depreciation. While the floating exchange rate facilitated to stabilize the cost competitiveness of Polish exports, the increasing Poland's export potential and the decreasing exchange rate fluctuation weaken the case for unduly postponing the euro adoption. The successful development of Poland's economy will depend on the rate of its modernization as to increase non-cost competitiveness of Polish products. This process should be managed by a highly qualified and sufficiently independent public service.

Keywords: economic transition, macroprudential policy, euro adoption, innovation policy

JEL: E52, E61, G18

ORCID: 0000 0002 8597 8205

30 ЛЕТ ПОЛЬСКОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ: ВЗГЛЯД ЦЕНТРАЛЬНОГО БАНКА

Резюме

Проявлением успеха польской системной трансформации был непрерывный экономический рост после периода стабилизации и либерализации экономики в начале 90-тых годов. Важным фактором, который помог вывести экономику на дорогу уравнившегося роста, было ее включение в европейскую систему производственных связей, что позволило провести модернизацию и увеличить экспортный потенциал страны. Последствия глобального кризиса 2007–2009 гг. были в Польше относительно малозаметными. Правда, закончился бум на рынке валютных кредитов, но банки особенно не пострадали, так как правила получения кредитов обеспечили недопущение к ним малообеспеченных граждан, а богатые домашние хозяйства оказались в состоянии погашать валютные кредиты несмотря на сильную депрециацию злотого. Колеблющийся валютный курс помогал стабилизировать конкурентоспособность экспорта в части издержек, но уменьшающиеся колебания валютного курса и растущий потенциал польского экспорта свидетельствуют против чрезмерного откладывания момента вступления Польши в зону евро. Будущее польской экономики будет зависеть от скорости процессов ее модернизации, которые позволят улучшить качественную конкурентоспособности польских продуктов. Улучшение инновационности экономики требует наличия компетентной и независимой гражданской службы.

Ключевые слова: трансформация системы, политика осторожных оценок, принятие евро, инновационность экономики

JEL: E52, E61, G18

ORCID: 0000 0002 8597 8205

ANDRZEJ K. KOŹMIŃSKI*
ADAM NOGA**
KATARZYNA PIOTROWSKA***
KRZYSZTOF ZAGÓRSKI****

Europa pomiędzy emocjami a racjonalnością: indeks zrównoważonego rozwoju dla europejskich krajów OECD

1. Indeks zrównoważonego rozwoju

Opracowany w Akademii Leona Koźmińskiego Indeks Zrównoważonego Rozwoju (*Balanced Development Index* – BDI) – zwany w Polsce wskaźnikiem ALK – wyrasta z popularnego dziś w naukach ekonomicznych paradygmatu *beyond GDP* (więcej niż PKB). Różni się jednak zasadniczo od innych wskaźników ekonomicznego „dobrostanu” (a nie po prostu „wzrostu”), takich jak np. *Better Life Index* (BLI) stosowany przez OECD, *Human Development Index* (HDI) opracowany przez UNDP, czy *World Happiness Index* (WHI) przygotowany przez Sustainable Development Solutions Network na podstawie sondaży Gallupa (zob. np. Fleurbaey i Blanchet 2013; Stiglitz i in. 2018a, 2018b).

Wskaźnik ALK składa się z 45 szczegółowych wskaźników pochodzących z ogólnie dostępnych międzynarodowych baz statystycznych. Jest to więc wskaźnik najbardziej wszechstronny, łączący w sobie elementy ekonomiczne i społeczne. Wyodrębniamy w tym zbiorze cztery podgrupy i cztery wskaźniki „drugiego stopnia”:

- wskaźniki obrazujące funkcjonowanie gospodarek narodowych w międzynarodowym otoczeniu ekonomicznym (np. inwestycje zagraniczne, eksport, import, oprocentowanie obligacji rządowych na międzynarodowym rynku);

* Prof. dr hab. Andrzej K. Koźmiński – Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie; e-mail: kozmin@kozminski.edu.pl

** Prof. dr hab. Adam Noga – Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie; e-mail: anoga@kozminski.edu.pl

*** Dr Katarzyna Piotrowska – Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie; e-mail: kpiotrowska@alk.edu.pl

**** Prof. dr hab. Krzysztof Zagórski – Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie; e-mail: zagorski@kozminski.edu.pl

UNDP (2013), *Human Development Index*, UNDP, New York.

UNDP (2018), *Human Development Indices and Indicators*, UNDP, New York.

Yifu Lin J., Monga C., Standraert S. (2019), *The Inclusive Sustainable Transformation Index*, *Social Indicators Research*, nr 143(1), s. 47–80.

EUROPA POMIĘDZY EMOCJAMI A RACJONALNOŚCIĄ: INDEKS ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU DLA EUROPEJSKICH KRAJÓW OECD

Streszczenie

Autorzy wykorzystują złożony wskaźnik rozwoju społeczno-gospodarczego, zwany wskaźnikiem ALK (BDI), do analizy sytuacji gospodarczej w 22 krajach europejskich OECD w latach 1999–2017. Wskaźnik obejmuje 45 zmiennych społecznych i ekonomicznych w podziale na cztery grupy: 1) oceny bieżącej sytuacji społecznej i politycznej, 2) przewidywania i oczekiwania społeczne, 3) wewnętrzna sytuacja ekonomiczna, 4) czynniki zewnętrzne. Ze względu na oddziaływanie oczekiwań społecznych i czynników zewnętrznych można wyróżnić cztery typy krajów: niezależne racjonalne, zależne emocjonalne, zależne racjonalne i niezależne emocjonalne. Najbardziej niebezpieczne dla rozwoju społeczno-gospodarczego jest znalezienie się w grupie krajów zależnych emocjonalnych, charakteryzujących się niską stopą inwestycji i wysokim udziałem konsumpcji w PKB, do której to grupy niebezpiecznie zbliża się gospodarka Polski.

Słowa kluczowe: dobrostan, cykl koniunkturalny, oczekiwania społeczne, ekonomia emocji

JEL: A1, E3, I3

EUROPE BETWEEN EMOTIONS AND RATIONALITY: BALANCED DEVELOPMENT INDEX (BDI) FOR EUROPEAN OECD COUNTRIES

Abstract

The authors use a composite socioeconomic development indicator, called ALK (BDI) index, to analyze the economic situation in 22 European OECD countries in the period of 1999–2017. The indicator includes 45 social and economic variables contained in four groups: 1) assessments of the current social and political situation, 2) social predictions and expectations, 3) internal economic situation, 4) external factors. With respect to the impact of social expectations and external factors, four types of countries can be distinguished: independent rational, dependent emotional, dependent rational, and independent emotional. The most dangerous for socio-economic development is being in a group of dependent and emotional countries, characterized by a low investment rate and a high consumption share in GDP, which is dangerously approached by the Polish economy.

Keywords: well-being, business cycle, social expectations, economics of emotions

JEL: A1, E3, I3

ЕВРОПА МЕЖДУ ЭМОЦИЯМИ И РАЦИОНАЛЬНОСТЬЮ: ИНДЕКС УРАВНОВЕШЕННОГО РАЗВИТИЯ ДЛЯ ЕВРОПЕЙСКИХ СТРАН ОЭСР

Резюме

Авторы используют сложный показатель социально-экономического развития, называемый показателем ALK (BDI), для анализа экономической ситуации в 22 европейских странах ОЭСР в 1999–2017 гг. Показатель содержит 45 социальных и экономических переменных в делении на четыре группы: 1) оценка текущей социальной и политической ситуации, 2) общественные планы и ожидания, 3) внутренняя экономическая ситуация, 4) внешние факторы. С точки зрения воздействия ожиданий общества и внешних факторов можно выделить четыре типа стран: независимые рациональные, эмоционально зависимые, рационально зависимые и эмоционально независимые. Наиболее опасное для социально-экономического развития является попадание в группу зависимых и эмоциональных стран, характеризующихся низкой нормой инвестиций и высокой долей потребления в ВВП. К этой группе опасно приближается экономика Польши.

Ключевые слова: благосостояние, конъюнктурный цикл, ожидания общества, экономика эмоций

JEL: A1, E3, I3